

mandaturam patriam; et quia signum oblivionis fuisse pulsare citharam, et canere canticum Domini in terra aliena, ideo imprecatur sibi per juramentum execratoriam, ut manus, qua pulsari solet cithara, exarescat, et lingua, quæ cantui deservit, adhæreat immobilis faucibus, si unquam obliviscatur patriam, et in signum oblivionis pulsare citharam, vel canere canticum Domini in terra aliena decreverit. « Si oblitus, inquit, fuero tui, Jerusalem, » quod fiet si pulsare incipiam citharam in terra aliena; « oblivioni detur dextera mea, » id est, pereat dextera mea, arescat, non sit ulli usui: quorum enim obliviscimur, ea non amplius curamus, neque conservamus. S. Hilarius et S. Augustinus legunt active: *Obliviscatur me dextera mea*, et sic putant recentiores vertendam esse vocem hebraicam תשכח; sed vox hebraica rectissime accipitur etiam passive, unde S. Hieronymus ex hebræo vertit, *in oblivione sit dextera mea*; et S. Hilarius testatur vocem græcæ passive accipiendam, et dum reprehendit lectionem sui codicis, laudat lectionem nostram, quæ respondet græcæ et hebraicæ voci. « Adhæreat lingua mea faucibus meis, » ut moveri nequeat, « si non meminero tui, » Jerusalem, id est, si cantando in terra aliena demonstro me tui non amplius meminisse. Imo etiam « oblivioni dextera mea, et adhæreat lingua mea faucibus meis, » si non solum obliviscar, et non meminero tui, Jerusalem; sed etiam nisi proponero te in principio lætitiæ meæ, id est, nisi initium, et summam lætitiæ meæ, fuerit civitas sancta Jerusalem. In hebræo pro verbo *proposuero*, est אָנַח, quod significat *ascendere faciam*, sive *capitum*; pro nomine in principio, עַל ראשׁ, *ad caput*, quod et *initium* et *summam* significat. Itaque sensus est: Nisi extulero Jerusalem super omnes jucunditates meas, ut ipsa mihi prima et summa lætitia sit. Hæc vero propria qualitas est civium patriæ coelestis, et certa nota electorum Dei, si neque in prosperis, neque in adversis obliviscantur patriæ supernæ; et si optent carere manu et lingua, si gloriæ Dei atque æternæ salutis deservire non debeant; et si nulla in re serio letari noverint, nisi in desiderio et spe coelestis illius domus non manufactæ, ubi est gaudium Domini, de quo dicitur in Evangelio: « Intra in gaudium Domini tui, » *Math. xxv.*

9. MEMOR ESTO, DOMINE, FILIORUM EDMOM, IN DIE JERUSALEM.

10. QUI DICUNT: EXINANITE, EXINANITE USQUE AD FUNDAMENTUM IN EA.

11. FILIA BABYLONIS MISERA, BEATUS QUI RETRIBUET TIBI RETRIBUTIONEM TUAM, QUAM RETRIBUISTI NOBIS.

12. BEATUS QUI TENEBIT, ET ALLIDET PARVULOS TUOS AD PETRAM.

Prædicit David in fine Psalmi perditionem Idu-

mæorum et Babyloniorum, qui persecuti sunt filios Israel: Babylonii enim sub rege Nabuchodonosore everterunt Hierusalem, et transtulerunt Hebræos captivos in Babyloniam, ut notum est ex lib. IV *Regum*, et lib. II *Paralipom.* in fine. Idumæi autem, qui descendebant ab Esau fratre Jacob, qui et *Edom* dictus est, hortati sunt Babylonios, ut everterent Hierosolymam, et populum captivum abducerent. Id aperte narrat Abdias propheta, et in illo ante id futurum prædicit David hoc loco: incipit igitur David ab Idumæis, vel quia ipsi incitaverunt Babylonios adversus Israëlitas, vel ut a minoribus ad majora procedat: multo enim minus nocuerunt Hebræis Idumæi, quam Babylonii. « Memor, inquit, esto, Domine, filiorum Edom, in die Hierusalem, » id est, memor esto filiorum Edom, quid videlicet egerint in die Hierusalem, id est, quando Hierusalem affligebatur et evertebatur a Babylonis. Quid autem egerint, explicat in sequenti versiculo: « Qui dicunt, » id est, qui dicebant Babylonis: « Exinanite, » evacuato, effodite usque ad fundamentum in ea, » id est, everteite eam a fundamentis. Illud, *memor esto*, intelligitur accipiendum: Deus enim dicitur non *recordari*, quando non punit, et *recordari*, quando punit. *Ezech. xviii*: « Iniquitatem ejus non recordabor amplius; » et *Tob. iii*: « Ne reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum. » Transit deinde ad Babylonios, et per modum imprecationis prædicit ejus ruinam. « Filia, inquit, Babylonis misera, » id est, civitas Babylon, quam ego miseram esse prævideo, licet nunc tibi felicissima videaris, « beatus qui retribuere tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis, » id est, rex Medorum et Persarum beatus erit, quia prosperabitur adversus te, et retribuere tibi mala quæ tribuisti nobis. Quod factum esse testatur Daniel cap. v, et Isaias cap. xii prædicit quod hoc loco David etiam prædicit, tanta crudelitate sævituros Medos et Persas in Babylonios, ut etiam infantes eorum ad parietes allisuri sint, et sine ulla miseratione interfecturi. Illud, *parvulos tuos*, in hebræo et græco, et in multis latinis manuscriptis, legitur *parvulos suos*; neque est incredibile in nostram editionem impressorum vitio irrepsisse *suos*, pro *tuos*; proinde recte correctus est hic locus apostolice auctoritate. Sensus autem est idem, si illud *suos* accipiat non ut reciprocum secundum proprietatem lingue latine, sed juxta phrasim græcam et hebraicam accipiat pro *ejus*, ut significentur parvuli Babylonie. Spiritually hæc omnia dupliciter intelligi possunt. Primo, allegorice, ut per *Idumæos* intelligantur Judæi; per *Babylonios*, pagani: vere enim pagani sunt, qui præcipue conabantur Ecclesiam christianam a fundamentis diruere, sed Judæis exhortantibus, incitantibus et gaudentibus. Nam ipsum etiam Christum, Judæis accusantibus, pagani crucifixerunt. Jacobum occidit, et Petrum vinculis alligavit He-

rodes, quia videbat id placere Judæis. Apostolum Paulum Judæi apud Romanos reum mortis facere conati sunt. Alias etiam Judæi concitaverunt animos gentilium adversus christianos, teste S. Luca Act. xiv; sed memor fuit Deus, ut utrosque puniret. Nam Judæorum urbem primariam everit, regnum destruxit, et ipsos per totum orbem terrarum dispersit. Paganorum quoque, qui toto fere orbe imperabant, potentiam et regna ita sustulit, ut jam paucissimi restent pagani reges. Et quoniam idololatia et potentia paganorum non armis et violentia, sed prædicatione verbi Dei superata est, Deo dicit Propheta: « Beatus qui retribuere tibi, » etc.; nam pagani infelicitate persequebantur christianos, sed felicem persecutionem a christianis passi sunt. Utilissimum enim illis fuit, ut idololatia extincta ipsi morentur peccato, et justitie vivere inciperent: quod præcipue parvulus eorum contigit, id est, iis qui minus radicati erant in erroribus et vitiis paganorum. Scimus enim maximam multitudinem puerorum et puellarum, atque simplicium hominum, facillime conversam ad Christum, et ad martyrium usque decertasse pro Christi gloria adversus paternam idololatiam; quod significat illis verbis: « Beatus qui tenebit et allidet parvulos tuos, » sive parvulos ejus, « ad petram, » id est, qui admovebit parvulos Babylonie ad petram Christum, ut feliciter allisi moriantur homini veteri, et resurgant in hominem novum. Secundo, possunt hæc intelligi moraliter, ut per *Idumæos* intelligantur carnales homines, ut Augustinus exponit, per *Babylonios* intelligantur demones; quod est magis conforme principio Psalmi: *Babylonica* enim captivitas figura fuit, ut initio diximus, captivitatis generis humani; quæ captivitas adhuc ex parte durat, dum caro concupis-

cit adversus spiritum, et electi clamant: « Quis me liberabit de corpore mortis hujus? » *Roman. viij*; et Apostolus dicit: « Nos ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis nostri, » *Roman. viij*. Et denique hospites et peregrini habitamus in terra aliena, et in mundo damus nobis, sicut de mundo non sumus. Retribuet ergo Deus Babylonie retributionem, quam retribuisti nobis, quoniam sicut rex Babylonie diabolus captivos nos fecit, et alligavit vinculo culpæ, quo vinculo alligati nascuntur omnes filii Adam: sic in die judicii captivum faciet Christus, rex Hierusalem, diabolum, et alligabit vinculis æternæ pœnæ, ut nulli amplius nocere possit, de quo dicit beatus Judas: « Angelus qui non servaverit suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in judicium magni diei vinculis æternis sub caligine reservavit. Neque solum diabolum ligabit Christus vinculis æternis, sed etiam omnia membra ejus, sive omnes ministros ejus, mundanos videlicet homines, qui pios persequebantur, et captivos tenebant, alligabunt angeli in « fasciculos ad comburendum, » ut dicitur *Math. xiii*. Sicut autem rex Babylonie seducit præcipue, et captivos facit *parvulos* Christi, id est, eos qui non creverunt, nec profecerunt in Christo, quibus semper lacte opus est: sic e contrario beatus est, qui parvulos Babylonie, id est, qui minus creverunt in vitiis mundi, feliciter allidit ad petram, occidens peccato, ut justitie vivant. Non est omittenda spiritualis expositio SS. Patrum, Hilarii, Hieronymi, et Augustini, qui per *parvulos Babylonie* intelligunt initia tentationum, quæ facile superari possunt, si continuo exortæ allidantur ad petram, quæ Christus est. Vere enim beatus dici potest, qui semper vigilat, et incentiva tentationum crescere non sinit,

PSALMUS XXXVIII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. Ipse David.

Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo: quoniam audisti verba oris mei.

In conspectu angelorum psallam tibi.

2. Adorabo ad templum sanctum tuum, et confitebor nomini tuo,

Super misericordia tua et veritate tua: quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum.

3. In quacunque me invocavero te, exaudies me: multiplicabis in anima mea virtutem.

4. Confiteantur tibi, Domine, omnes reges terræ, quia audierunt omnia verba oris tui:

V. s. h. — David.

Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo: in conspectu deorum cantabo [h. psallam] tibi.

Adorabo in templo sancto tuo [h. ad templum sanctum tuum], et confitebor nomini tuo,

Super misericordia tua et veritate tua, quia magnificasti super omne nomen eloquium tuum.

In die invocabo, et exaudies me: dilatabis animam meam fortitudinem.

Confiteantur tibi, Domine, omnes reges terræ, quoniam audierunt eloquia oris tui.

5. Et cantent in visis Domini : quoniam magna est gloria Domini.

6. Quoniam excelsus Dominus, et humilia respicit, et alta a longe cognoscit.

7. Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me : et super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, et salvum me fecit dextera tua.

8. Dominus retribuet pro me; Domine, misericordia tua in sæculum : opera manuum tuarum ne despicias.

Argumentum.— Carmen hocce edidit David, postquam, superatis multis ærumnis ac periculis, Saulque mortuo, ad regie dignitatis fastidium esset evectus, postque Nathanis oraculum II Sam. vii. Strophæ tres : 1-3, 4-6, 7-8.

1. Davidis carmen.

Celebrabo te toto corde meo,
coram cœlitibus (angelis) canam te.

2. Prosternam me ad (alii *versus*) templum sanctum tuum, et celebrabo nomen tuum propter gratiam tuam et fidem tuam; nam magnum fecisti super omne nomen tuum verbum tuum.
3. Quo tempore clamavi, exaudisti me, animosum reddidisti me, in anima mea robur est.

4. Celebrabunt te, Jova, omnes reges terræ, quando audiverint verba (promissa) oris tui.

5. Et canent de visis (consiliis) Jovæ, nam magna est gloria Jovæ.

6. Nam excelsus est Jova, et humilem videt, et altum (fastuosum) a longe cognoscit.

7. Si incedam in meis angustiis, vivum me servabis, contra iram hostium meorum extendes manum tuam, et juvabit (vel *juvabis*) me dextera tua.

8. Jova perficiet rem pro me; Jova, gratia tua manet in sempiternum, opus manuarum tuarum ne deseras (vel *non deseret*).

Et cantent in visis Domini : quoniam magna gloria Domini.

Quoniam excelsus Dominus, et humilia respicit [*h. et humile videt et excelsum*] : et excelsa de longe cognoscit.

Si ambulavero in medio tribulationis vivificabis me : super furorem inimicorum meorum mittes manum tuam, et salvabit me dextera tua.

Dominus operabitur pro me; Domine, misericordia tua in æternum [*h. sæculum*] : opera manuum tuarum ne dimittas.

NOTE.

Vers. 1. Maurer, *coram Deo*, i. e. in templo. Alii, *coram diis*, falsis puta, i. e. iis invitis, vel, præ iis. — Vers. 2. Maurer : Nam multo majora, quam que pro fama tua, utut maxima, expectare poteram, tu mihi (promissa) præstitisti; alluditur ad oraculum Nathanis II Sam. vii. *Super omne nomen tuum*, i. e. ait Hengstenberg, promissum fecisti, quod superat omnia gloriosa et mirabilia, que hactenus patraisti. Alius : Super omnia, quæ de te creatura cognoscere poterant, exaltasti tuum Verbum, Messiam : ita et Vulg. — Vers. 5. Hengstenb. *et canent in visis Jovæ*, eas vias sequentes. Alius, *cum magna erit super eos gloria Jovæ*. — Vers. 6. *A longe*, utpote altissimis longe altior. — Vers. 8. *Jova perficiet*, i. e. ait Hengstenberg, promissum tuum perficiet, ad finem et eventum adducet. Alius, *perfecte aget mecum*, seu *in me*.

DELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS CXXXVII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

David.

In græcis libris, quos nunc habemus, invenitur titulus *Aggæ et Zachariæ*, sed videtur additus a recentioribus; nam non solum in hebreo nihil est, nisi *David*, sed neque ullus veterum legit *Aggæ et Zachariæ*, nec Hilarius, nec Hieronymus, nec Chrysostomus, nec Augustinus, nec Theodoretus, nec Euthymius. Itaque merito contemni potest. Argumentum est gratiarum actio, quod exaudivit Deus humilem orationem suam; pro qua re autem oraverit, et quid acceperit, alii aliter sentiunt : sed nobis videtur potuisse adventum Messie, et gratias agere, quod exauditus prævidit et predicere potuerit Christi gloriam et conversionem gentium.

EXPLICATIO PSALMI.

1. CONFITEBOR TIBI, DOMINE, IN TOTO CORDE MEO, QUONIAM AUDISTI VERBA ORIS MEI.

Initio Psalmi pollicetur Propheta sacrificium laudis, et toto corde, quia pro beneficio omnium maximo gratias acturus erat pro salute sua, et totius populi sempiterna. « Confitebor tibi, Domine, » confessionem laudis et gratiarum actionis, non verbis tantum, sed ex intimo corde, summa attentione et ardore mentis, eo quod exaudieris verba oris mei, orationem videlicet meam. In hebreo non habentur hæc verba, *quoniam audisti verba oris mei*. Sed credibile est excidisse, et esse debere : habentur enim apud antiquos Patres, Hilarium, Hieronymum et Augustinum in Commentariis hujus Psalmi. Apud Græcos autem habentur quidem, sed post verba : *In conspectu angelorum psallam tibi*; sensus semper est idem.

2. IN CONCEPTU ANGELORUM PSALLAM TIBI; ADORABO AD TEMPLUM SANCTUM TUUM, ET CONFITEBOR NOMINI TUO.

Declarat confessionem suam fore talem, qualem requirit excellentia auditorum. « In conspectu angelorum psallam tibi, » id est, scio me psallentem tibi, ab angelis, qui tibi assistunt, videri et attendi, et ideo ita considerate me geram in psallendo, ut qui intelligam in quo theatro consistam. Et certe, si nos quoque cum Psalmos recitamus, intelligeremus vel cogitarem ab angelis sanctis videri et audiri, et nostram attentionem et devotionem laudari, vel contra evagationes et negligentiam reprehendi, profecto longe aliter caneremus, quam nunc facimus. S. Joannes Chrysostomus addit, illud, *in conspectu*, significare e regione, ut revera significat vox hebraica בְּפָנָיִם ; et vult sensum esse : Psallam e regione angelorum, quasi unum chorum faciant angeli, alterum homines, ut non solum nobis canendum sit audientibus et videntibus angelis, sed etiam illis ex altera parte continentibus et respondentibus. Quare

multum omnino prodesset ad attentionem et diligentiam, si recitaturi divinum officium, intra nos cogitando diceremus : « In conspectu, » vel e regione « angelorum psallam tibi; » id enim efficeret ut vere in toto corde confiteremur Domino. « Adorabo ad templum sanctum tuum, » id est, in templo manufacto, quod est orationis domus, psalmos decantans, « adorabo, » hoc est, incurvabor et prosternam ad templum sanctum tuum, quod est non manufactum, sed æternum in celo; et in eo templo animo et contemplatione positus, « confitebor laudes nomini tuo. » In hebreo, pro *angelorum*, habetur *deorum*; sed Septuaginta intellexerunt per *deos* hoc loco significari *angelos*, ut etiam in Psalmo VIII : « Minuisti eum paulo minus ab angelis; » et videmus ab Apostolo hanc interpretationem approbari ad *Hebr. ii*; proinde verissima interpretatio censenda est. Illud autem, *adorabo ad templum*, potest accipi de templo, sive tabernaculo, in quo erat arca Dei, et potest sensus esse : « Adorabo ad templum, » id est, in templo; vel etiam : « Adorabo ad templum, » id est, versus templum, quod faciebant Hebræi, quando aberant a Hierosolyma : tunc enim adorabant et orabant conversi ad eam partem mundi, ubi erat tabernaculum Domini, ut intelligi potest ex cap. IX Daniel. Sed quoniam David dixerat se in toto corde laudaturum, et in conspectu Angelorum Psalmos cantaturum, credibile mihi est eum de templo cœlesti esse locutum, ubi sunt angeli, et ubi præsidet ille qui intuetur corda.

3. SUPER MISERICORDIA TUA ET VERITATE TUA, QUONIAM MAGNIFICASTI SUPER OMNE NOMEN SANCTUM TUUM.

Antequam exponatur hic *versiculus*, constituenda est littera ex concordia codicum. In hebreo habetur sic : *Super misericordia tua et veritate tua, quoniam magnificasti super omne nomen tuum verbum tuum*. In græco illud, *sanctum tuum*, est generis neutri, nec desunt qui existiment græcum

textum esse corruptum, et legendum esse *ἀγαπᾷ* pro *ἀγαπᾷ*, id est, *eloquium*, sive *verbum*, pro *sanctum*. Sed cum antiqui Patres, Hilarius, Augustinus, Chrysostomus, Theodoretus et alii in Comment. et ipse S. Hieronymus in epist. ad Suniam et Fretellam, ex græco legant, *sanctum tuum*, non facile adducor, ut credam textum græcum esse corruptum. Existimo igitur sic textum hebraicum cum græco et latino esse concordandum, ut per *sanctum tuum* intelligamus Filium Dei Dominum nostrum Jesum Christum, ut S. Hieronymus admonet loco citato epist. ad Suniam et Fretellam. Ipse enim est verbum Dei, ut dicitur in hebraico codice, et est sanctus dei, ut dicitur in græco et latino; neque refert quod in græco *sanctum* sit generis neutri; nam angelus quoque Gabriel, Luc. 1, dixit: « Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. » Dicitur autem Filius Dei *sanctum* absolute, quia res est sanctissima, neque est in cælo, vel in terra aliquid eo sanctius. His ita constitutis, sensus versiculi erit: « Confitebor nomini tuo super misericordiam tuam et veritatem tuam, » id est, hec erit materia canticorum meorum: in toto corde laudabo te super magna illa misericordia tua, et fidelitate tua qua, sicut promisisti patribus, misertus generis humani, « magnificasti » Christum tuum, qui est « Verbum tuum et sanctum tuum, super omne nomen, » quia dedisti illi nomen, quod est super omne nomen. Nam hoc factum misertus es generis humani misericordia prorsus ineffabili, et ab omnibus in æternum predicanda, cum genus humanum depressum per peccatum usque ad inferos, exaltaveris in Christo super omnes cælos et super omnes res creatas; et sic implevisi cumulativissime veritatem tuam, qua promissis tuis stare solitus es. Quia vero in hebraeo non est absolute, *super omne nomen*, sed, *super omne nomen tuum*, dupliciter potest accipi *nomen Dei*. Primo, pro potentia et gloria, quam Deus communicare solet cum creaturis; et tunc sensus est: « Magnificasti » filium tuum « super omne nomen tuum, » id est, super omnem potentiam et gloriam quam alii a te acceperunt, quod est idem cum illo: « Dedit ei nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur. » Secundo, ut nomen Dei accipiatur pro fama et gloria, quæ redundat ex operibus Dei, et tunc sensus est: « Magnificasti » filium tuum « super omne nomen tuum, » id est, ex nullo alio opere acquisivisti majus nomen, famam et gloriam, quam ex glorificatione Filii tui.

4. IN QUACUMQUE DIE INVOCAVERO TE, EXAUDI ME : MULTIPLICABIS IN ANIMA MEA VIRTUTEM.

Ex eo quod « magnificasti sanctum tuum, » confidenter peto ut semper per illum advocatum nostrum exaudias me, « in quacumque die, » id est, quocumque tempore, « invocavero te; » ille enim dixit: « Quiquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. » « Multiplicabis in anima

mea virtutem. » Hoc autem est quod peto invocans te, ut multiplices, sive dilates, ut proprie sonat vox hebraica, non annos vite corpori meo, aut opes, aut filios, aut alia ejusmodi, sed « virtutem in anima mea, » id est, roborem animam meam (virtus enim hoc loco *robis* significat), ut hebraica et græca demonstrant, ut resistam cupiditalibus, ut tolerem patienter adversa, ut ambulem sine fatione in via justitiæ, ut vim inferam regno cælorum, et ad eam, quem magnificasti, aliquando perveniam.

5. CONFITEANTUR TIBI, DOMINE, OMNES REGES TERRE, QUIA AUDIERUNT OMNIA VERBA ORIS TUI.

Quemadmodum paulo ante dixit: « Magnificasti sanctum tuum, » prædicans futurum per verbum præteriti temporis, quoniam videbat per spiritum rem futuram, quasi presentem, vel præteritam more prophetico: sic nunc prædicit futuram conversionem gentium per modum imperantis. « Confiteantur, » id est, magnificatio sancto tuo per resurrectionem et ascensionem ejus, confitebuntur tibi confessionem laudis omnes reges terre, quoniam per Apostolorum predicationem « audierunt omnia verba oris tui, » id est, quidquid mundo revelare dignatus es per Prophetas et Apostolos tuos; quæ « verba oris Domini » antea in sola Judea erant, ut dicit Apostolus Rom. 10: « Illis tradita sunt eloquia Dei; » sed postea per Apostolos audierunt omnes reges et omnes populi terra: nam « in omnem terram exivit sonus eorum. »

6. ET CANTENT IN VIIS DOMINI, QUONIAM MAGNA EST GLORIA DOMINI.

Pergit Propheta explicare mysterium vocationis gentium: « Et cantent, inquit, in viis Domini, » id est, ambulabunt reges et eorum populi « in viis Domini, » quæ sunt misericordia et veritas: istis enim viis Deus ad nos descendit, et nos ad illum ascendimus; ille misericorditer condonando peccata penitentium, et juste puniendo impenitentes, et coronando justos; nos misericorditer condonando peccata proximorum, et juste cum omnibus conversando, atque Deo et proximo reddendo quod debemus: ambulat autem non in viis et mæsti, sed læti et volentes cantando, « quoniam magna est gloria Domini. » Cognoscent enim et admirabuntur quotidie magis ac magis, quam magna Dominus fecerit, et quam magnifice glorificaverit Christum suum, caput nostrum, et quæ sint divitiæ gloriæ hereditatis ejus in Sanctos.

7. QUONIAM EXCELSUS DOMINUS, ET HUMILIA RESPICIT, ET ALTA A LONGE COGNOSCIIT.

Hec est magna gloria Domini, quod cum excelsus, imo altissimus sit natura, dignitate, potentia, sapientia, imperio, tamen « humilia » de proximo « respicit, » quoniam ad humiles descendit: et vere in filio suo in terris visus est, et cum ho-

minibus conversatus est; « alta autem a longe cognoscit, » quoniam a superbis longe recedit, vel eos longe a se projicit: quomodo regem superborum diabolum de cælo ad inferos præcipitavit. Hæc doctrina sanctæ humilitatis omnibus quidem necessaria est, sed præcipue regibus et aliis in sublimitate constitutis: ipsis enim maximum periculum est a spiritu superbie. At cur Deus excelsus non diligit excelsos, sed humiles, cum omne simile diligit sibi simile? Diligit Deus excelsos vera celsitudine præditos, non elatos celsitudine falsa: illi enim similes Deo sunt, isti dissimiles. Porro humiles, qui se nihil esse ex se agnoscunt, implentur a Deo veris bonis, et exaltantur ad celsissimam dignitatem: superbi autem, qui se existimant esse quod non sunt, inanes remanent, et solo vento distenti et inflati procul abiciuntur.

8. SI AMBULAVERO IN MEMO TRIBULATIONIS, VIVIFICABIS ME; ET SUPER IRAM INIMICORUM MEORUM EXTENDISTI MANUM TUAM, ET SALVUM ME FECIT DEXTERA TUA.

Quoniam Deus excelsus humilia benignissime respicit, David, conscius propriæ humilitatis, cum fiducia sibi pollicetur auxilium Domini in omni tribulatione. « Si ambulavero, inquit, in medio tribulationis, » ita ut undique tribulantibus et tentantibus cinctus sim, tamen « vivificabis me, » id est, vivum, illasum, incolumemque servabis. « Et super iram, » id est, nam super iram (et pro qua, passim legitur in Scripturis, ut sæpe monuimus) « inimicorum meorum, » me undique circumstantium et devorare cupientium, « tu extendisti manum tuam, » ut eorum furorem compesceres et conatus impedires, et sic « salvum me fecit dextera tua, » id est potentia et virtus tua, quæ Christus est. In hebraeo habentur omnia in futuro, *vivificabis, extendens manum tuam, salvum me faciet dextera tua;* sed idem est sensus. S. Au-

gustinus more suo utiorem, sed spiritualem sensum exegitavit: « Si ambulavero in medio tribulationis, » id est, si ex amore celestis patriæ invenero presentem vitam esse laboriosam peremptionem, et sic invenero tribulationem et dolorem, quem non invenitur, qui vitam presentem amant, tunc « vivificabis me, » vita gratiæ tuæ; « et super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, » id est, « in medio tribulationis » ambulabo, quia tu extendisti manum tuam ad me, *curandum magis, quam ira inimicorum ferre me possit.* Inimici possunt spoliare, vulnerare, occidere; amplius non possunt: tu differs reditum in patriam, et adaptionem celestis beatitudinis, quod mihi gravius est omni tribulatione corporali; sed tamen non despero, quia « salvum me fecit dextera tua, » spe et promissione, postea quoque reipsa et visione salvum me faciet eadem dextera tua.

9. DOMINUS RETRIBUET PRO ME; DOMINE, MISERICORDIA TUA IN SECVLUM; OPERA MANUUM TUARUM NE DESPICIAS.

Explicat modum quo « dextera Domini salvos nos facit. » « Dominus, » inquit, qui est dextera tua, « retribuet pro me; » retribuet autem tibi Deo Patri pretium pro peccatis meis, sicut alibi dicit: « Que non rapui, tunc exsolvebam; » retribuet etiam vindictam inimicis meis, quam ego retribui non possum. « Domine, misericordia tua in seculum » durat, finem non habet; ideo peto, ut « opera manuum tuarum non despicias, » id est, quæ tu misericorditer inchoasti opera, inspirans fidem, spem et charitatem, non deseras, sed conservando, augendo, perficiendo consummes. Recte autem dicit, *opera manuum tuarum*, non opera manuum nostrarum, quia quidquid boni habemus, illius dono habemus, sine quo non solum nihil possumus facere, sed neque sufficientes sumus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis.

PSALMUS CXXXIX

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. V. — 1. In finem, Psalmus David.

V. S. H. — Victori David Canticum. [h. Psalmus].

Domine, probasti me, et cognovisti me: 2. tu cognovisti sessionem meam et resurrectionem meam.

3. Intellexisti cogitationes meas de longe: semitam meam et funiculum meum investigasti.

4. Et omnes vias meas prævidisti: quia non est sermo in lingua mea.

Domine, investigasti me, et cognovisti: tu cognovisti sessionem meam et resurrectionem meam: intellexisti malum meum de longe.

Semitam meam et accubationem meam eventilasti.

Et omnes vias meas intellexisti: quia non est eloquium in lingua mea.

5. Ecce, Domine, tu cognovisti omnia, novissima et antiqua: tu formasti me, et posuisti super me manum tuam.
6. Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, et non potero ad eam.
7. Quo ibo a spiritu tuo? et quo a facie tua fugiam.
8. Si ascendero in caelum, tu illic es: si descendero in infernum, ades.
9. Si sumpsero pennas meas diluculo, et habitavero in extremis maris:
10. Etenim illic manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua.
11. Et dixi: Forsitan tenebrae conculcabunt me; et nox illuminatio mea in deliciis meis.
12. Quia tenebrae non obscurabuntur a te, et nox sicut dies illuminabitur: sicut tenebrae ejus, ita et lumen ejus.
13. Quia tu possedisti renes meos, suscepisti me de utero matris meae.
14. Confitebor tibi quia terribiliter magnificatus es: mirabilia opera tua, et anima mea cognoscit nimis.
15. Non est occultatum os meum a te, quod fecisti in occulto: et substantia mea in inferioribus terrae.
16. Imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes scribentur: dies formati, et nemo in eis.
17. Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus: nimis confortatus est principatus eorum.
18. Dinumerabo eos, et super arenam multiplicabuntur: exsurrexi, et adhuc sum tecum.
19. Si occideris, Deus, peccatores: viri sanguinum, declinate a me.
20. Quia dicitis in cogitatione: Accipient in vanitate civitates tuas.
21. Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescebam?
22. Perfecto odio oderam illos, et inimici facti sunt mihi.
23. Proba me, Deus, et scito cor meum; interroga me, et cognosce semitas meas.
24. Et vide, si via iniquitatis in me est, et deduc me in via aeterna.

Argumentum. — « Quamvis longe maxima pars carminis in omniscentia atque omnipresentia divina celebranda versetur, in eo tamen non esse primum poetae consilium, ex fine carminis intelligi, plures interpretes recte judicaverunt. Quid autem sit illud, quod praecipuum spectavit vates, id tibi ostendit quae sequitur descriptio argumenti. Strophae quatuor: vers. 1-6, tu, o Jova, me penitus cognoscis; 7-12, te nusquam possum celare; 13-18, nam tu me formasti, et priusquam nascerer sortem meam mihi destinasti; 19-24, tibi igitur notum est, quantum odium habeam in improbo, et tuus et meos adversarios; quos ut perdas, me vero ut in pietatis tramite confirmes rogo. » Maurer.

Ecce, Domine, nosti omnia: retrorsum, et ante formasti me: et posuisti super me manum [h. *palman*] tuam.

Mirabilior est scientia a me, excelsior est; non potero ad eam.

Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam?

Si ascendero in caelum, ibi es tu: si jacuero in inferno, ades.

Si sumpsero pennas diluculo [al. add. *et*], habitavero in novissimo maris:

Etenim ibi manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua.

Si dixerò: Forte tenebrae operient me: nox quoque lux erit circa me.

Nec tenebrae habent tenebras apud te, et nox quasi dies lucet: similes sunt tenebrae et lux.

Quia tu possedisti renes meos: orsusque es me in utero matris meae.

Confitebor tibi, quoniam terribiliter magnificasti me; mirabilia opera tua, et anima mea novit nimis.

Non sunt aperta ossa mea a te, quibus factus sum in abscondito: imaginatus sum in novissimis terrae.

Informem adhuc me viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes scribentur: dies formati sunt, et non est una in eis.

Mihi autem quam honorabiles facti sunt amici [h. *sodales*] tui, Deus! quam fortes pauperes [h. *principatus*] eorum!

Dinumerabo eos, et arena plures erunt: evigilavi, et adhuc sum tecum.

Si occideris, Deus, impium: viri sanguinum, declinate a me.

Qui contradicent tibi scelerate: elati [al. *ele-vati*] sunt frustra adversarii tui.

Nonne odientes te, Domine, odivi, et contra adversarios tuos distabui [h. *resistebam*]?

Perfecto odio oderam illos: inimici facti sunt mihi.

Scrutare me, Deus, et cognosce cor meum: proba me, et scito cogitationes meas.

Et vide si via doli in me est, et deduc me in via aeterna.

Aliter, nec male, Hengstenberg primum vatis consilium repetit et Nathanis promisso, quod Psalmi quoque praecedentis praecipuum est argumentum, se piura atque innocentem esse protestatur Davides, ideoque illo promisso haud indignum. Caeterum non suo tantum loquitur nomine, sed totius etiam populi, cui simul carmen ad pietatem et virtutem est paranesis. Elegantissimum Psalmum e recentioribus habendum esse voluit Ewaldus et alii, propter varietatem quorundam verborum formas et significationes (vers. 2, 3, 7, 20), sed perperam.

1. Praecentori, Davidis carmen.

Jova, perscrutatus es me et cognoscisti.

2. Tu cognoscis sedere meum et surgere meum, intelligis cogitationem meam e longe.

3. Semitam (itionem) meam et accubitum meum explorasti, et omnibus viis meis assuetus es.

4. Nam nullum est verbum in lingua mea: en, Jova, nosti totum illud.

5. A tergo et a fronte obsides me, et ponis super me manum tuam.

6. Mirabilis scientia (tua talis) praer me est, sublimis est, impar sum ei capiendae.

7. Quo eam a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam?

8. Si ascendam in caelos, ibi tu; et si stratum meum faciam orcum, ecce tu!

9. Si sustollam alas aurorae, subsidam in extremitate maris (medii, occidentis),

etiam ibi manus mea ducet me, et prehendet me dextera tua.

11. Et si dicam: « Nil nisi (merae) tenebrae occupent me, et nox fiat mihi lux quae circum me est: »

12. Etiam tenebrae non tenebras facient praer te (quin tu pervideas), et nox diei instar lucem praebet; tales tenebrae tibi, qualis lux.

13. Nam tu formasti renes meos, tenuisti me in utero matris meae.

14. Celebro te, quod mirum in modum (valde) admirabilis factus sum; admirabilia sunt opera tua, et anima mea id agnoscit valde.

15. Non occulta erat substantia mea tibi, quando formabar (vel formatus sum) in abscondito (matris utero), quando contexebam in inferioribus terrae.

16. Faetum meum viderunt oculi tui; et in libro tuo omnes illi (puta dies) scripti sunt;

dies qui formari deberent, neque erat tunc unus inter eos.

17. Et mihi quam difficiles intellectu sunt cogitationes tuae, Deus! Quam multae sunt summae eorum!

COMMENTARIA IN PSALMOS.

18. Aggredior numerare eas : arena numerosiores sunt ; egredior (hac meditatione), et adhuc tecum sum (nondum omnia meravi).
19. O si occideres (vel, *utinam occidas*), Deus, improbum : Et vos, viri sanguinis, recedite a me.
20. Qui efferunt te (nomen tuum) in dolum (vel *scelus*), ore proferunt *nomen tuum* in mendacium adversarii tui.
21. Nonne osores tui, o Jova, odio habeo, atque adversarios tuos respuo?
22. Perfectione odii (summo odio) odi eos, pro hostibus sunt mihi.
23. Scrutare me, Deus, et nosce cor meum ; explora me, et nosce cogitationes meas.
24. Et vide, num via simulacri in me, et duc me in via antiquitatis.

NOTE.

Vers. 1. Oportetne intelligere me post cognoscis? negat Hengstenberg; Maurer vero: Suffixum, ut saepe alias fit, ad utrumque verbum pertinet.— Vers. 2. *Sedere et surgere*, i. e. universa mea vita agendique ratio. A longe duobus modis intelligi potest, ut longinquitas sit temporis, quod longe a. cogitata nostra Deus intelligit, quam animo versare coperimus; vel loci, i. e. de excelso colorum habitaculo: prius praecipuet.— Vers. 3. *Exploras*, a פרוץ *ventilare*, triticum a paleis discernere; vel a פרוץ *limbus, corona*, hinc circumdare, gall. *envelopper d'un regard*, inclusum quasi tenere, ut nihil intuitum effugiat. פרוץ *funiculum* Vulgati, i. e. curriculum, certum viae spatium, via mea; ita et אצויה: Alexandrini.— Vers. 4. Hengstenberg: Nil loquor, quod tu non noveris. Alius, *quoniam nondum natus est sermo in lingua mea, jam, Jova, nosti illum*, seu potius quidquid cogito dicere.— Vers. 5. Alius *tsarhtani* vertit *formasti me*, significacione petita a verbo *tatsar*, item *posuisti super me*, ad me videlicet formandum et effligendum. Sed infra deum (vers. 13-16) de formatione embryonis in utero sermo fit.— Vers. 6. Pro *petah*, femina. פה *בליט*, Masorethae legendum notant femininum incertae formae פה *בלית*.— Vers. 9. Nihil velocius aurora radiis momento temporis universum orbem ab oriente ad occidentem pervadentibus. Hoc igitur dicit: Si momento temporis ab orientis plaga ad ultimum usque occidentem ferar. Sequitur apodosis.— Vers. 11. Alius, eod. sensu, *forsitan tenebrae oppriment (oppriment) me, et nox erit*, etc. Subjicitur jam consequens vers. seq.— Vers. 13. Nam: nil mirum, si nil in me te lateat, nam, etc.— Vers. 14. *Celebro te*, quod maxime in signem me fecisti structura, forma corporis.— Vers. 15. *Contexebat*, propr. ex diversi coloris filis. *Inferioribus terrae*, i. e. hic loca occulta, puta uterus maternus; est decurtata similitudo, q. d. in loco tam obscuro, quam sint interiora terrae.— Vers. 16. *Partem*, propr. rem convolutam, hinc informem, cujus partes nondum sunt evolutae. Maurer, *dies vita mea formati*, i. e. definiti sunt. Alius: *Embryonem meum viderunt oculi tui, omnes corporis mei partes* (membra: afixum neutraliter capiendum, vel ad factum collect. referendum) in libro tuo descripta erant, per dies (de die in diem) *efformabuntur* (vel, *quae in dies efformari deberent*), neque una ex his jam tum erat. Non male.— Vers. 18. Pro *egredior*, alii *ersuro*, vel *evigile* mane ex somno, *adhuc sum*, ut vespere cum obdormirem, *tecum*, in admirationem tui defixus; obdormiens te cogito, cogito evigilans.— Vers. 20. *Efferunt* (propr. *dicunt*) *te in scelus*, i. e. pejerant (cf. *Exod. xx, 7; Deut. v, 11*); vel sensu paulo latiore: Nomen tuum ir ore habent ad legendum sum astum. Ore proferunt, propr. *proferunt*, puta unusquisque eorum. *Ros nulli elati nequiter* seu *impie adversarii tui*. Alius, *qui nominant urbes tuas ad mendacium*, vel ad rem minimi momenti, i. e. pejerant se ad scelus adversarii tui.— Vers. 24. *Via simulacri*, i. e. cultus deorum commentationum. Hengstenb. *via doloris*, quoniam dolorem pariat, in perniciem ducat, i. e. via perversa. *Via antiquitatis*, mores majorem, Abrahami puta. Jacobi, etc.; vel, strictiore sensu, *viae majorem*, i. e. *viae antiquitatis* Dei. Veri. Alii, in via *antiquitatis*, quae dicitur ad terram a *Septuaginta*. Sed *1. Jerem. xl, 16; xxv, 11*.

PSALMUS CXXXVIII.

HEBRAEUM EXPLANATIO.

PSALMUS CXXXVIII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem, Psalmus David.

Ad hunc titulum additur in graecis codicibus, *Zacharia in dispersionem*. Sed haec verba non habentur in *Hebraeo*; et Theodoretus monet non haberi apud Septuaginta, neque apud illum Interpretem, neque ea nos invenimus apud veteres tractatores. De argumento magna controversia est. S. Hieronymus totum Psalmum ad Christum accommodare nititur. S. Augustinus partim de Ecclesia, partim de Christo exponit. Theodoretus prophetiam esse dicit de rebus gestis Josiae, regis. Alii volunt Davidem de se proprie loqui, et Deum scientem omnia in testem adducere, quod ipse amicos Dei amaverit, inimicos oderit. S. Joannes Chrysostomus, quem Euthymius sequitur, exponit, maxime secundum litteram, de scientia et providentia Dei. Chrysostomum praeter ceteros sequens, existimo Davidem voluisse adnotare genus humanum, Deum esse magnum remuneratorem operum honorum, et contra severum iudicem operum malorum, atque ut id persuadeat, prolixè disputare de scientia Dei, qua exactissime et profundissime omnia nostra novit, naturam, opera, verba, cogitationes, ut nemo dicere possit: Deus non novit, aut non considerat res nostras; ideo vel iudicium ejus effugiemus, vel pro meritis non coronabimur.

EXPLICATIO PSALMI.

1. DOMINE, PROBASTI ME, ET COGNOVISTI ME; TU COGNOVISTI SESSIONEM MEAM ET RESURRECTIONEM MEAM.

Hae David non de se solum dicit, sed assumit personam generis humani, et in persona omnium affirmat, Deo nos et nostra omnia esse notissima. « Domine, inquit, probasti me, » id est, examinasti et scrutatus es me: id enim sonat vox hebraica. Dicitur autem Deus *examinare* et *probare*, per metaphoram, quia vult perfectissime et exactissime cognoscere omnia, ut revera cognoscit; et quia qui volunt exactissime cognoscere, diligenter scrutantur, examinant et probant, ideo David utitur hoc modo loquendi, non quod Deus egeat examine et scrutinio. Itaque sensus est: Tu, Domine, non es contentus quacumque cognitione rerum nostrarum, sed voluisti accuratissime cognoscere, ut faciant, qui examinant et probant, et reipsa accuratissime cognovisti me. « Tu cognovisti sessionem meam et resurrectionem meam. » Quod dixit generatim, nunc per partes explicat: Tu, inquit, cognovisti ab aeternitate, quando et quomodo, et qua de causa sedere, vel surgere, deberem; nec solum corporaliter, sed etiam moraliter, id est quando, cur et quomodo humiliandus, vel exaltandus essem. Et si Deus haec de omnibus hominibus novit, multo magis novit de Christo, qui est caput hominum et angelorum; et ideo recte Ecclesia in die resurrectionis Christo accommodat haec verba: « Cognovisti sessionem meam et resurrectionem meam. »

2. INTELEXISTI COGITATIONES MEAS DE LONGE; SEMITAM MEAM ET FUNICULUM MEUM INVESTIGASTI.

Docet Deum non solum cognoscere humiliacionem et exaltacionem, quae ad totam vitam perti-

nent, sed etiam in particulari omnes cogitationes, omnia consilia, omnem eventum. Vel cum docuisse David Deum cognoscere exteriora nostra, humiliacionem et exaltacionem, nunc docet Deum cognoscere etiam interiora, cogitationes et desideria. « Intellexisti, inquit, cogitationes meas de longe, » id est, multo antequam cogitare inciperem, tu nosti quid essem cogitaturus, item nosti de longe « semitam meam, » id est, progressum meum, itinera mea, tum corporalia, tum multo magis spiritualia, quae sunt consilia et deliberationes; denique « funiculum meum investigasti, » id est, finem et metam, ad quam perventurus essem, quam haereditatem, quam quietem assecturus. In summa intellexisti ab aeternitate principia, media et finem actionum mearum. Ex hebraeo S. Hieronymus vertit, *malum meum, pro cogitationes meas*; sed S. Hieronymus existimavit vocem hebraicam deduci a פרוץ, et legit *rohi, malum meum*; sed Septuaginta Interpretes deduxerunt eandem vocem a פרוץ, et legerunt פרוץ, quam vocem etiam alii verendam putant, *amicum meum*, tamen recte vertere possumus, *cogitationem meam*, ut ipsi etiam Judei faulenter. De voce *funiculum meum* magna controversia est; in hebraeo habetur, *accubitionem meam*, sive *accubationem meam*, ut vertit S. Hieronymus, ut sensus sit: *Cognovisti ambulacionem meam et accubationem meam*. S. Augustinus legit, *semitam meam et finem meum*, et recte, quia finis itineris est limes, sive terminus; et quia a termino homo quiescit, recte dixit David, *semitam meam et accubationem meam*. Hoc idem significare voluerunt Septuaginta Interpretes per *funiculum*; nam secundum Scripturas *funiculus* significat *haereditatem*, sive *possessiones*, quae finiculis dividebantur. *Ezechiel. xlvii*, Josephi « duplicem funiculum habet, »

id est, duplicem hereditatem, sive possessionem, quia Joseph duas tribus habuit, Ephraim et Manasse. Omitto eos qui per *funiculum* intelligunt itinera longa, vel distorta, et alia id genus, quae cum voce hebraica nulla ratione cohererent.

3. ET OMNES VIAS MEAS PRAEVIDISTI, QUIA NON EST SERMO IN LINGUA MEA.

Dixerat Deum praevivisse cogitationes, consilia et eventus; nunc addit generatim omnes alios motus etiam otiosos, ut verba permulta. Praevidisti omnes alios motus meos usque ad verba inutilia et otiosa, « quia non est sermo in lingua mea, » supple, quem tu non praevideris. Hinc enim Dominus in Evangelio testatur homines de omni verbo otioso reddituros esse rationem in die iudicii, quia Deus omnia observat, omnia considerat, ut omnia in tempore suo in iudicium adducat. Unde et S. Job perterritus dicebat, *Job. xiv*: « Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis. » In graecis codicibus legitur: *Non est dolus in lingua mea*, sed videtur esse nostra lectio vera. Nam S. Hieronymus in epist. ad Suniam et Frethellan testatur, non solum in hebraico esse *eloquium*, sed etiam Septuaginta Interpretes vertisse *λόγος*, id est *sermonem*. Sanctus etiam Chrysostomus varias lectiones adducit, quarum alia habet: *Non est sermo*; alia: *Non est dolus*.

4. ECCE, DOMINE, TU COGNOVISTI OMNIA NOVISSIMA ET ANTIQUA; TU FORMASTI ME, ET POSUISTI SUPER ME MANUM TUAM.

Persuadet Propheta duobus argumentis Deum omnia scire, quae ad nos pertinent: primo, quia novit omnia praeterita et futura; unde non est mirum si etiam res humanas exacte sciat, quae inter caetera non ultimum locum obtinent; secundo, quia ipse fecit hominem, ipse gubernat; ergo dubitari non debet, quin sciat omnia quae ad illum pertinent. « Ecce, inquit, Domine, tu cognovisti omnia novissima et antiqua, » id est, futura in novissimis diebus, et praeterita ab antiquissimo tempore. Tu praeterea « formasti me, » tu fecisti hominem, et posteaquam fecisti, non dimisisti, ut caeteri opifices faciunt, sed « posuisti super me, » super hominem a te formatum, « manum tuam, » ut eum regeres, conservares et quasi portares; alioqui enim in *tan pulverem*, imo in suum nihilum revertetur in hebraeo, quod nos legimus *novissima et antiqua*, posset etiam legi, *retro et ante*, et sic legat S. Hieronymus. Ratio cur ita legat, est, quia conjunxit illa verba cum sequentibus *formasti me*, non cum praecedentibus *cognovisti omnia*; non autem cohaerebant *novissima et antiqua*, cum *formasti me*, sicut cohererent *retro et ante*. Contra autem Septuaginta Interpretes, quia conjunxerunt cum praecedentibus, ideo verterunt: « Cognovisti omnia novissima et antiqua. » Quamvis autem recentio-

ribus quibusdam valde placeat illud, *retro et ante formasti me*, tamen Vulgata editio preferenda est, tum quia maxima est auctoritas Septuaginta Interpretum; tum quia sic legunt omnes Patres graeci et latini; tum quia non est res magna, neque mirabilis, quod qui formaverit hominem, formaverit partes et membra omnia, anteriora et posteriora: id enim omnes artifices statuorum, picturarum et aedificiorum faciunt. Sed quod Deus sciat « omnia novissima et antiqua, » id vere magnum et mirabile, et soli vero Deo proprium, et prophetica commemoratione dignissimum est.

5. MIRABILIA FACTA EST SCIENTIA TUA EX ME CONFORTATA EST, ET NON POTERO AD EAM.

Quia demonstraverat Propheta duobus illis argumentis, scientiam Dei ad omnia, quae hominis sunt, se extendere, ne quis putaret scientiam Dei nobis jam satis cognitam et perfectam esse, subjunxit hunc versiculum, ut intelligeremus scientiam Dei notissimam esse quoad existentiam, id est, quod sit scientia maxima in Deo, sed obscurissimam esse et plane incoegitiam quoad modum, id est, incomprehensibilem esse, quomodo Deus provideat futura, praesertim libera, quae pro arbitrio hominis possunt esse et non esse, qualia sunt cogitata, desideria, verba et pleraque opera hominum. Idem dici potest de essentia et attributis Dei: Deum esse, et esse potentem, sapientem, bonum, justum, misericordem, etc., notissima sunt; quid autem sit Deus, et quomodo tot attributa sint una simplicissima res, una essentia, unum esse, quis novit? quis dicere poterit? At igitur: « Mirabilis facta est scientia tua ex me, » id est, mirabilior quam ego assequi possim. Illud enim, *ex me*, phrasi hebraica significat, *pro me*, vel *super me*, quod explicatur per verba sequentia: « Confortata est, et non poterit ad eam, » id est, prevaluit supra capacitatem meam, sive elevata est altius quam ego consecrere possim, ut rem apprehendam. Duae sunt aliae quae dantur a Patribus ad hunc versiculum expositiones. Prima est S. Basili, orat. 9 in *Hexameron*, quod illud, *ex me*, significet: Exiis quae sunt in me, ut sensus sit: Ex fabrica humani corporis mirabilem ostendi scientiam et sapientiam Dei, non minus quam ex fabrica coeli et stellarum. Haec expositio veram doctrinam continet, sed non est ad mentem Prophetae, ut intelligi potest ex verbis sequentibus: « Confortata est, et non poterit ad eam. » Altera est S. Joannis Chrysostomi, qui existimat Davidem loqui de scientia naturae et attributorum Dei, ut sensus sit: « Mirabilis est scientia tua, » id est, de te, de tua essentia et attributis; quamvis enim sciamus tu esse, et esse bonum et misericordem, tamen non capimus quid sis. Haec expositio vera est, sed debet restringi ad unum solum attributum, id est, ad scientiam quae est in Deo: de hac enim Propheta

loquitur. Imo in textu hebraico non habetur pro-nomen *tua*, sed *mirabilis facta est scientia pro me*, id est, scientia de qua supra dictum est: « Tu cognovisti omnia novissima et antiqua; » et « omnes vias meas praevidisti, » et « intellexisti cogitationes meas de longe; » ista, inquam, scientia mirabilis facta est *pro me*, id est, mirabilior quam ego cognoscere possim.

6. QUO IRO A SPIRITU TUO? ET QUO A FACIE TUA FUGIAM?

7. SI ASCENDERO IN CAELUM, TU ILLIC ES; SI DESCENDERO IN INFERNUM, ADES.

8. SI SUMPSERO PENNAS MEAS DILUCULO, ET HABITAVERO IN EXTREMIS MARIS:

9. ET ENIM ILLUC MANUS TUA DEDUCET ME, ET TENEBIT ME DEXTERA TUA.

Addit aliud argumentum ad probandum neminem esse qui possit latere scientiam Dei, quia videlicet Deus ubique est et omnia penetrat. « Quo ibo a spiritu tuo, » ut videlicet abscondar a te, a tua mente et intelligentia? et idipsum clarius repetit, dicens: « Quo a facie tua, » id est, ab oculis tuis, « fugiam? si ascendero in » summum « caelum, tu illic es; si descendero in infernum, » in profundum abyssus longissime a caelo situm, ibi quoque tu ipse idem ades. « Si sumpsero pennas meas, » id est, si dentur mihi pennae, et mane surgens velocissime fugiam ab Oriente, « et habitem in extremis maris, » id est, in ultimo Occidente, non tamen te effugere poterò, nam « manus tua deducet me, et tenebit me, » quia sine Dei auxilio moveri non possumus, et quomocumque imus, Deo nos portante imus. « In ipso » enim, ut ait Apostolus *Act. xvii*, « vivimus, movemur et sumus. » In hebraeo habetur pulcherrima figura poetica; sic enim habetur ad litteram: *Si sumpsero pennas aurora, et habitavero in extremis maris*. Aurora enim, ut mox apparuerit in Oriente, spargit radios suos usque ad Occidentem, ut videatur quasi pennis velocissime ferri ab ortu usque ad occasum. Porro per *extrema maris* intelligimus ultimum Occidentem, non, ut quidam volunt, quia Scriptura solet per *mare* intelligere Occidentem, sed quia hoc loco extrema maris opponuntur Orienti, ubi oritur Aurora; nam absolute Scriptura per *mare* intelligit Austrum, non Occidentem, *Psalm. cvi*: « A solis ortu et occasu, ab Aquilone et mari; » et quamvis terra promissionis habeat ad occasum mare Mediterraneum, habet tamen ad Austrum mare Rubrum et mare Oceanum, et hoc loco non terram promissionis, sed totum mundum Propheta describit, a summo caelo usque ad imum infernum, et a mari orientali usque ad mare occidentale, quo spatio totus orbis terrarum continetur, ut diximus in explanatione *Psalm. lxxi*. Denique observandum est illa verba: *Si ascendero in caelum, si descendero in infernum, si sumpsero pennas*, esse accipienda con-

ditionaliter, non absolute, in hunc sensum: Etiam si ascendere possem in caelum, vel descendere in infernum, vel volare ab ortu ad occasum, non possem a te abscondi, vel a te fugere.

10. ET DIXI: FORSITAN TENEBRE CONSCULCABUNT ME, ET NOX Sicut DIES ILLUMINATIO MEA IN DELICIIS MEIS.

11. QUIA TENEBRE NON OSCULCABUNTUR A TE, ET NOX Sicut DIES ILLUMINATIO MEA IN DELICIIS MEIS.

Obiecit ipse sibi, posse fieri ut abscondatur a Deo, beneficio tenebrarum. Et respondit id non posse fieri, quia tenebrae apud Deum non sunt tenebrae, « Deus enim lux est, » ut scribit S. Joannes *1 epist. ii*; « lux autem in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehenderunt, » ut idem scribit in *1 cap. Evangelii*. Sicut enim lux solis corporalis non potest obrui tenebris, quia tenebras praesentia sua fugat, et ubicumque sol est, dies est: sic etiam lux spiritualis et increata, quae Deus est, nullis tenebris impediri potest, quia praesentia sua tenebras omnes dissipat. Itaque nullum omnino latibulum homini relinquunt, in quo ab oculo Dei abscondi queat. Et dixi: « Forsitan tenebrae consculcabunt me, » id est, forsitan tenebrae densissimae operient me, et sic effugiam oculos Dei. Ubi illud, *consulcabunt*, non significat *conterent*, sed *tegent et obscurabunt* sua densitate; id enim sonat vox hebraica, quam S. Hieronymus recte vertit, *operient me*. Verbum autem graecum et latinum metaphorice est, quod enim calcatur, in profundo ponitur et absconditur. « Et nox illuminatio mea in deliciis meis, » Haec est responsio ad objectionem factam: quae responsio in codice hebraico clarissima est, secundum versionem S. Hieronymi, videlicet: *Et nox tua est circa me*, id est, nox respectu oculorum Dei non est nox, sed illuminatio *circa me*. Septuaginta Interpretes non verterunt, *circa me*, sed *in deliciis meis*, quia vocem hebraicam *כְּדָרִי* duxerunt ab *כָּדַר*, quod est *vobuptas*, et rectissime reddiderunt, *in deliciis meis*; sed quia haec interpretatio obscurior est, S. Joannes Chrysostomus, et alii multi qui eum sequuntur, confugiunt ad metaphoram, et volunt per *noctem et tenebras* significari tribulationes, et hunc sensum esse horum verborum: Forsitan tenebrae tribulationum consculcabunt me; sed per gratiam Dei consolantem me, nox ipsa erit mihi illuminatio, tribulatio vertetur in consolationem in deliciis meis spiritualibus. Sed non est opus ad metaphoram confugere, et totus contextus Psalmi melius continuabitur et cohaerebit, si de veris tenebris hic versuibus explicabitur. Hic igitur est sensus literalis: « Nox illuminatio mea in deliciis meis, » id est, nox ipsa per se obscura coram oculis Dei non erit nox, neque obscura, sed erit illuminatio mea, id est, illuminabit et patefaciet me in deliciis meis nocturnis.

versantem; nam, qui deliciis impuris vacant, tenebras noctis quaerunt, existimantes se a nemine videri, et la securius peccare; unde et Apostolus ait: « Qui dormiunt, nocte dormiunt; et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt; » et poterat addere: Qui in cubilibus et impudicitis deliciis quaerunt, in noctibus eas quaerunt. Sed frustra; nam oculus Domini sole ipso lucidior tenebras omnes penetrat, et nihil est ei absconditum. Induit autem hoc loco personam impiorum Propheta sanctus, dum hæc dicit, et in consequentibus clarius idem repetit: « Quia tenebrae, inquit, non obscurabuntur a te. » In hebræo elegantius, *quia tenebrae non tenebrescent apud te.* « Et nox sicut dies illuminabitur, » id est, et nox non erit obscura, ut solent noctes; sed erit lucida, ut lucidi sunt dies. « Sicut tenebrae ejus, ita et lumen ejus. » In hebræo paulo clarius, *sic tenebrae sicut lumen.* Sed addiderunt Septuaginta pronomen *ejus*, generis feminini, et sensus est: « Sicut tenebrae ejus, » id est noctis, « ita et lumen ejus, » id est diei; perinde enim est apud Deum, sive sint tenebrae noctis, sive lumen diei, quia non minus videt in tenebris noctis quam in luce diei.

12. QUIA TU POSSEDISTI RENES MEOS, SUSCEPISTI ME DE UTERO MATRIS MEÆ.

Probat Deum in tenebris videre, et nihil ei esse absconditum, quamvis occultissimum, ex formatione membrorum nostrorum internorum in utero matris adhuc reconditorum: duplex enim hic est obscuritas: una, quia membra sunt interna; altera, quia sunt in utero matris. « Quia tu possedisti renes meos, » id est, hinc apparet tibi perinde esse noctem et diem, tenebras et lucem, quia tu formasti, et formando tuos effecisti « renes meos, » partes videlicet secretas et absconditas, ubi est sedes internæ cupiditatis; proinde affectus mei et desideria mea in manu tua sunt; neque solum « renes meos, » sed me totum in utero latentem suscepisti formandum, et fovisti formatum. Illud, *possedisti*, est in hebræo *קָיָה*, quod significat *producere*, et ratione productionis possidere ut rem suam. Sic Gen. cap. ii, dicit Eva: « Possedi hominem per Deum, » quando genuit Cain; et Prov. cap. viii, dicit Sapientia Dei: « Dominus possedit me in initio viarum suarum. » Utrobique est idem verbum hebraicum. Illud autem, *suscipisti me*, non significat suscipere quomodocumque, sed suscipere formandum, sive fovere et tegere. Unde S. Hieronymus verit, *ersus es me*; alii, *obumbrasti me*. Illud denique, *de utero*, in hebræo est, in utero, et colligitur ex versiculis sequentibus omnia hæc intelligenda esse de conformatione humani corporis in utero. Quare, ut verba græca et latina concordent cum hebraicis et cum sensu ipso Propheta, illud, *suscipisti me de utero*, non debet exponi de egressu ab utero, sed de tempore quo erat in utero, in hunc sensum: Suscepisti me formandum et fo-

vendum de ipso utero, id est, antequam exire de utero, dum adhuc essem in utero. Sicut intelligitur illud Isai. xlix: « Dominus ab utero vocavit me, de ventre matris meae recordatus est nominis mei; » sive enim hoc intelligitur de Christo, sive de S. Joanne Baptista, id significat Deum vocasse nomen ejus, et destinasse illum ad magnum officium ab ipsa con æptione, dum adhuc esset in utero.

13. CONITEBOR TIBI QUIA TERRIBILITER MAGNIFICATUS ES; MIRABILIA OPERA TUA, ET ANIMA MEA COGNOSCEAT NIMIS.

Interrumpit Propheta narrationem de officio humano per apostropham ad Deum, et admirans magnitudinem scientiæ et sapientiæ Dei in hoc opere. « Conitebor, inquit, tibi, » id est, cogitans hæc opera tua, confitebor tibi confessionem laudis, quia terribiliter terrore admirationis et reverentiæ magnificentus es. Declarat autem in quo sita sit admirabilis magnificentia, dicens: « Mirabilia opera tua, et anima mea cognoscet nimis, » id est, admiranda sunt opera tua in formatione hominis in utero matris tam recondito et obscuro, et anima mea valde sataget, ut cognoscat multitudinem horum operum tuorum: ubi non significatur perfecta cognitio operum Dei, sed cognitio, quod magna et mirabilia sint. Quomodo non videmus, nec scimus quanta sit magnitudo maris, sed cognoscimus more esse amplissimum, et ex hoc ipso cognoscimus esse amplissimum, quod ex nullo loco totumcernere possumus. Quomodo etiam solem adversum intueri nequimus, sed hoc ipso intelligimus solis lucem esse maximam. In hebræo nunc legimus, *magnificatus sum*; sed Septuaginta legerunt in secunda persona, non in prima; sensus autem est idem: nam ideo Deus magnificentus est valde in hoc opere, quia magnificentum opus fecit, cum nos ita magnificentavit.

14. NON EST OCCULTATUM OS MEUM A TE, QUID FECISTI IN OCCULTO, ET SUBSTANTIA MEA IN INFERIORIBUS TERRÆ.

Revertitur ad scientiam et sapientiam Dei in officio humano. « Non est occultatum, inquit, a te os meum, » id est, non latet scientiam tuam ossatura mea, ut sic loquar, id est, qualia et quam multa ossa lateant intra carnem humanam, quia tu ipse ea fecisti, et in oculo fecisti, videlicet in utero matris, et intra pellem et carnem nostram. Idem repetit aliis verbis dicens: « Et substantia mea in inferioribus terræ, » id est, non est occultata a te substantia corporis mei, adhuc etiam latens in profundo utero, quasi metallum in visceribus terræ. Vel, si non placeat per *inferiora terræ* intelligere uterum matris, possemus exponere proprie de ipsa terra, quæ infima est inter elementa; nam ad admirationem operum Dei pertinet, quod tam nobilem substantiam formaverit in hac infima terra. Porro qui viderunt ana-

omiam corporis humani, satis mirari non possunt sapientiam Dei in fabrica tot ossium magnorum, parvorum, minimorum, mirabiliter inter se connectentium, atque id totum sine instrumentis in loco angustissimo et obscurissimo peractum. Potest etiam hoc intelligi simul de ossibus corporis et animæ, id est, de robore et fortitudine animi humani, quod tantum est, ut homo natus inermis et nudus videat, auxilio Dei fretus, non solum bestias, sed et ipsos demones ad bellum provocare. In hebræo, *utro quod fecisti*, habetur, *quod factus sum*; sed credibile est Septuaginta legisse *עָשִׂיתָ, fecisti*, non *עָשִׂיתָ, factus sum*; et sensus interpretationis Septuaginta est longe clarior. Pro illo autem, et *substantia mea*, in hebræo legitur *רִקְנֵי*, id est *variatus sum*, ut sensus sit: « Non occultatum est a te os meum, quod fecisti in oculo; neque etiam occultatum est a te, quomodo variatus sim a te varietate membrorum, et potentiarum, et partium similarium, « in inferioribus terræ, » id est, in utero matris, sive in hac ima terra, in qua degimus: quæ sententia elegans est et vera. Sed Septuaginta non legerunt *רִקְנֵי*, sed unica littera paululum immutata, et aliis punctis subintellectis, *רִקְנֵי, et erectio mea*, sive exaltatio a non esse ad esse, quod est ipsa substantia; et sic legerunt omnes veteres.

15. IMPERFECTUM MEUM VIDERUNT OCULI TUI, ET IN LIBRO TUO OMNES SCRIBENTUR; DIES FORMABUNTUR, ET NEMO IN EIS.

Pergit in ostendenda scientia Dei erga humani corporis officium; et per *imperfectum* intelligit corpus informe, quod vocat embryonem, in quod nondum apparent forma et distinctio membrorum. Hoc, inquit, « imperfectum meum viderunt oculi tui, » nec simpliciter viderunt, sed cognoverunt, quid inde fieri deberet, et quo tandem evasurum esset. Reddit mox rationem subjiciens: « Et in libro tuo omnes scribentur, » id est, quia habes apud te exemplaria, sive ideas omnium, quo modo pictor, vel sculptor scit ex informi materia, quid futurum sit, quia videt exemplariaque illud et accipitur pro *quia*: Quia, inquit, « in libro tuo, » id est, in mente tua, omnes homines, imo etiam res omnes descriptæ invenientur. « Dies formabuntur, et nemo in eis. » S. Hilarius legit, *die formabuntur*, et in græco textu est casus accusativus, ac per hoc subintelligitur aliquid, ut sensus sit: In dies formabuntur informia corpora, et perducentur ad perfectionem suam, ut in exemplari relucet. « Et nemo in eis, » supple *describit*, vel, ut est in hebræo, *nihil in eis describit*. Ordinarie siquidem nullus homo conceptus in utero, ad perfectionem suam non perlingit, neque aliquid ex iis, quæ naturaliter requiruntur, in eis deficit: cum enim secus accedit, ut in abortivis, vel iis qui nascuntur cæci, aut muti, id non accidit ex defectu primæ causæ, sed secundarum. Possent hæc omnia intelligi

etiam de perfectione hominis quantum ad animam, id est, de sapientia, prudentia, virtutibus moralibus, gratia et gloria. Novit enim Deus, « imperfectum » nostrum, et nos ex nobis nihil esse, nisi massam informem, sed juxta descriptionem in libro vite, in dies formatur et perficitur, donec efficiamur conformes imagini Filii Dei, et configuremur corpori claritatis ejus. Atque ad hæc perfectionem tam excellentem corporis et animæ, ad quam ex tanta imperfectione perducentur amici Dei, respiciens Propheta exclamavit id quod sequitur:

16. MIRI AUTEM NIMIS HONORIFICATI SUNT AMICI TUI, DEUS; NIMIS CONFORTATUS EST PRINCIPATUS EORUM.

Exclamatio ob admirationem nascitur, ut dixi, ex eo quod Propheta consideravit ex quantalabyso imperfectionis Deus perducit amicos suos ad summam et eminentissimam perfectionem, in qua simul ostenditur providentia Dei considerantis et curantis res humanas, ut maxime proprias, et merita hominum altissime remunerantis, et demerita severissime punientis. « Miri autem, » inquit, id est, apud me, sive meo judicio, « nimis honorificati sunt amici tui, Deus, » id est, valde omnino et supra quam intelligam, « honorificati sunt amici tui, » valde omnino confortatus est, roboratus et stabilis principatus eorum; nam reduci ex massa perditionis et ex diabolica captivitate, transferuntur ad regnum æternum, facti angelis æquales, filii Dei et hæredes, fratres autem et coheredes Unigeniti, quem constituit Deus hæredem universorum. Non desunt qui illud, *nimi*, interpretentur, *a me*, ut sensus sit, a Davide expositio est communior et verior, et melius cohæret cum verbis sequentibus: « Nimis confortatus est principatus eorum. » Qui enim honorificavit amicos Dei, ille idem confortavit principatum omnium amicorum suorum. In hebræo et græco habetur in numero multitudinis, *confortati sunt principatus eorum*. Sed idem est sensus; principatus enim iustorum, et unus est et multi: unus, quia unum est regnum Dei commune omnibus sanctis; multi, quia omnes et singuli regni sunt et principes magni: ejus enim nature et conditionis est regnum cœlestis, ut sine contentione, vel emulatione, vel detrimento a singulis possideri possit in solidum. Quod autem dicitur: « Confortatus est, » non solum referri debet ad robur, sed etiam ad multiplicationem subditorum; tunc enim confortatur principatus, cum crescit et propagatur, et hoc declarat in sequenti versiculo.

17. DINUMERABO EOS, ET SUPER ARENAM MULTIPLICABUNTUR; EXSURREXIT, ET ADHUC SUM TECUM.

Declarat quomodo confortatus sit principatus amicorum Dei, et dicit esse, quia

mirifice brevi propagatus est. Quod quidem verissimum est, tum quia ipsi principes tot sunt futuri, ut S. Joannes dicit, *Apoc. v.*: « Vidi turbam magnam, quom dimmentare nemo poterat ex omnibus gentibus, et tribabus, et linguis, » etc.; tum etiam, quia omnes ves create, et ipsi etiam demones et homines reprobi subiecti erunt post iudicium pedibus Sanctorum, atque ad principatum eorum pertinebunt. At igitur: « Dinumerabo eos, » id est, conabor numerare, vel amicos Dei, qui principatu fruentur, vel subditos eorum; et pre multitudine numerare non potero, quia « super arenam multiplicabuntur, » id est, plures erunt quam grana arenae in litore maris. Est autem haec amplificatio quaedam, sed familiaris divinae Scripturae. *Gen. xiii.*, dicit Dominus Abraham: « Faciam te sicut pulverem terrae, » id est, multiplicabo posteritatem tuam secundum multitudinem granorum pulveris terrae, quae numerari non possunt. *Genes. xlii.*: « Crescere te faciam sicut arenam, quae est in litore maris. » His dicitis Propheta de se loquitur, atque ostendit, ex cognitione tam ingentis gloriae sanctorum amicorum Dei, se quoque exarsisse in affectum Dei, et desiderium participandae ejusmodi gloriae. « Exurrexi, » inquit, sive, ut sonat vox hebraica, *evigilavi*, ad hunc novam lucem, et surrexi per amorem et desiderium in te; « et adhuc, » id est, usque ad hoc tempus « tecum sum, » tibi inhereo, a te pendeo, cupidus perseverandi usque in finem. Scio haec pauca verba mille modis exponi a veteribus et recentioribus; sed piguit a describere, quae alii dicunt, cum in ipsorum libris legi possint. SS. Patres Hilarius et Augustinus exponunt de resurrectione Christi, quos secuta Ecclesia in Missae introitu haec verba posuit: « Resurrexi, et adhuc tecum sum; posuisti super me manum tuam, mirabilis facta est scientia tua. » Sed nimis difficilis est continuatio verborum, si haec ad litteram intelligantur de Christi resurrectione; ideo dicendum videtur haec posse applicari ad Christum, quia illi maxime proprie conveniunt, quamvis de alio dicta sint: quomodo exposuimus illud: « Tu cognovisti sessionem meam et resurrectionem meam, » de humilatione et exaltatione omnium hominum; et tamen admonuimus Christi passioni et resurrectioni potissimum convenire, quo modo etiam Ecclesia in Missa de Assumptione applicat B. Virginis Deiparae illa verba: « Optimam partem elegit sibi Maria, quae non auferetur ab ea, » quoniam in eam optime conveniunt, quamvis de Maria Magdalena dicta esse consuet ad litteram, *Luc. vii.*

18. SI OCCIDERIS, DEUS, PECCATORES, VIRI SANGUINUM, DECLINATE A ME.

19. QUIA DICITIS IN COGITATIONE: ACCIPIENT IN VANITATE CIVITATES TUAS.

Dixerat Propheta justos Dei amicos valde hono-

ratos esse a Deo, et optaverat consortium eorum: nunc e contrario dicit impios inimicos Dei interficiendos justo Dei iudicio, et recusat amicitiam et consortium ipsorum. « Si occideris, Deus, peccatores, » id est, si tu, Deus, justo tuo iudicio, ut probos honorificabis et exallabis, ista peccatores reprobabis, et ad interitum sempiternum damnabis; ego nolo consortium istorum, ideo dico vobis impiis: « Viri sanguinum, declinate a me. » Vocat autem *vires sanguinum*, non solum homicidas, qui sanguinem humanum injuste fundunt, et proprie dicuntur *viri sanguinum*, sed omnes alios improbos et scelestos qui aliis nocere cupiunt, vel nocent, et occidunt animas proprias per peccatum, et animas aliorum per scandalum; et vere etiam odio habentes proximum *homicidae* dici possunt, quia odium principium est homicidii. Quare S. Joannes in *epist. I.*, cap. iii, dicit: « Qui odit fratrem suum, homicida est. » Quia dicitis in cogitatione, » id est, quia cogitatis apud vos, et in corde vestro dicitis: « Accipient, » justi videlicet, « in vanitate, » id est, frustra et in vanum, « civitates tuas, » id est, civitates Dei; frustra, inquam, accipient, quia brevi auferentur ab eis. Haec referuntur ad id quod supra dictum erat: « Nihil confortatus est principatus eorum, » id est, valde propagatus est principatus infidelium ad fidem, et impiorum ad justitiam. Quoniam igitur per propagationem Ecclesiae, civitates, id est, coetus plurimi ablati fuerant a demonum servilitate et idololatrarum dominio, ideo dicebant impii, qui reliqui erant, in corde suo, invidentes propagationi regni Christi: « Accipient in vanum civitates, » quoniam sperabant brevi fore, ut eas recuperarent. Observanda sunt aliqua hoc loco. *Primo*, magnam esse in graecis textibus varietatem, quod pertinet ad illud, *quia dicitis in cogitatione*; sed cum lectio *Vulgatae* latinae editionis concordet cum hebraica lectione, non dubitamus illam ex graecis veriorum esse, quae cum hebraica latinaque concordat. *Secundo*, in hebraeo haberi, *quia dicunt tibi*; sed in nostra lectione omissum esse illud, *tibi*, quia facile subintelligi poterat; qui enim dicunt, *in cogitatione*, non verbis externis, illi non audiuntur ab hominibus, sed a solo Deo, ideo dicunt tibi Deo, non nobis hominibus. *Tertio*, illud, *civitates tuas*, recte correctum esse, cum antea haberetur *suas*; nam *tuas* habetur in textibus non solum hebraicis, sed etiam graecis et in manuscriptis latinis, et errore librarium mutatum erat in *impressis tuas in suas*.

20. NONNE QUI ODERUNT TE, DOMINE, ODERAM, ET SUPER INIMICOS TUOS TABESCEBAM?

21. PERFECTO ODIO ODERAM ILLOS, ET INIMICI FACI SUNT MIHI.

Qui evigilavit in Deum, et illi pleno corde adhesit, nihil mirum est, si profectetur se oisise eos quid Dominum oderant, et si tabescebat ex tardo et dolore, cum videbat offendi ab impiis Dominum

suum. Quod autem dicit: « Perfecto odio, » S. Augustinus refert ad virtutem charitatis, quae diligit personas, et odit iniquitatem. Sed potest etiam significare odium consummatum et inimicitiam irreconciliabilem; quo tamen odio vir justus persequebatur peccata, non personas; ideo enim adjungit, « inimici facit sunt mihi, » quasi dicat: Non ego illis, cum eos diligam et emendari cupiam, sed illi mihi, qui oderunt increpationem, et converti ad justitiam nolunt.

22. PROBA ME, DEUS, ET SCITO COR MEUM; INTERROGA ME, ET COGNOSCE SEMITAS MEAS.

PSALMUS CXL.

SECUNDUM HEBRAEOS.

V. v. — 1. In finem, Psalmus David.

V. s. h. — Victori Cardium [h. Psalmus] David.

2. Eripe me, Domine, ab homine malo: a viro iniquo eripe me.

3. Qui cogitaverunt iniquitates in corde: tota die constituebant praemia.

4. Acuerunt linguas suas sicut serpentis: venenum aspidum sub labiis eorum.

5. Custodi me, Domine, de manu peccatoris, et ab hominibus iniquis eripe me:

Qui cogitaverunt supplantare gressus domine.

6. Absconderunt superbi laqueum mihi. Et fures extenderunt in laqueum: juxta iter scandalum posuerunt mihi.

7. Dixi Domino: Deus meus es tu: exaudi, Domine, vocem deprecationis meae.

8. Domine, Domine, virtus salutis meae: obumbrasti super caput meum in die belli.

9. Ne tradas me, Domine, a desiderio meo peccatoris: cogitaverunt contra me: ne delinquas me, ne forte exaltentur.

10. Caput circumitus eorum: labor laborum ipsorum operiet eos.

11. Cadent super eos carbones, in ignem deiecit eos: in miseris non subsistent.

12. Vir linguosus non dirigitur in terra: virum iniquum mala capient in interitu.

13. Cognovi quia faciet Dominus iudicium inopis, in foveas, et vindictam pauperum.

14. Verumtamen justus confitebuntur nomini tuo: et habitabunt recti cum vultu tuo.

Erue me, Domine, ab homine malo: a viris iniquis serva me.

Qui cogitaverunt malitias in corde: tota die versati sunt in praелиis.

Excuerunt linguam suam quasi serpens: venenum aspidum sub labiis eorum. SEMPER.

Custodi me, Domine, de manu impii, a viro iniquitatum serva me: qui cogitaverunt supplantare gressus meos.

Absconderunt superbi laqueum mihi, et fures extenderunt rete: juxta semitam offendiculum posuerunt mihi. SEMPER.

Dixi Domino, Deus meus es tu: audi [h. auribus percipe], Domine, vocem deprecationis meae.

Domine Deus, fortitudo salutis meae, protexisti caput meum in die belli.

Ne des, Domine, desideria impii: scelera ejus ne effundantur, et eleventur. SEMPER.

Amaritudo convivarum meorum: labor laborum eorum operiet eos.

Cadent super eos carbones, in ignem deiecit eos, in foveas, ut non consurgant.

Vir linguosus non dirigitur in terra, virum iniquum mala capient [al. captum] in interitum.

Scio quod Dominus faciet causam inopis, iudicia pauperum.

Attamen justus confitebuntur nomini tuo: habitabunt recti cum vultu tuo.

Argumentum. — Conqueritur de hostium malitia, calumniis et insidiis, et implorat auxilium divinum contra eos.